

بسمه تعالی

متن قانون و تحلیل برنامه عمرانی سوم پیش از انقلاب (۱۳۴۷ تا ۱۳۴۱)

فصل اول - برنامه مصوب ۱۳۴۶،۳،۲۱

ماده ۱ - دولت مکلف است از محل درآمدهای مندرج در این قانون ظرف مدت پنج سال و نیم که از اول مهر ماه ۱۳۴۱ شروع می‌شود مبلغ دو بیست و سی میلیارد ریال در اختیار سازمان برنامه بگذارد که طبق جدول کلی پیوسته به این قانون به مصرف اجرای برنامه عمرانی سوم برساند.

ماده ۲ - اعتبار فوق شامل سرمایه‌گذاری کلیه مؤسسات دولتی در دوره برنامه سوم و همچنین هزینه نگاهداری و اداره تأسیساتی که در اثر اجرای برنامه به وجود می‌آید خواهد بود و هیچیک از وزارتخانه‌ها و مؤسسات و شرکت‌های دولتی و مؤسسات وابسته به دولت به استثنای دستگاه‌های انتظامی و شهرداریها مجاز نیستند بدون موافقت هیأت عالی برنامه مبادرت به سرمایه‌گذاری بنمایند. تبصره - منظور از سرمایه‌گذاری در این قانون تخصیص اعتبار و مصرف آن برای یکی از امور تولیدی و عمرانی است که ضمن صورت فصول و بندهای برنامه تعیین می‌شود.

ماده ۳ - هیأت عالی برنامه می‌تواند بنا بر احتیاجات طرح‌ها در داخل هر فصل برنامه اعتبار هر بند را تا حدود بیست درصد اعتبار همان بند کاهش یا افزایش بدهد. کاهش یا افزایش اعتبار هر فصل تا حدود بیست درصد اعتبار همان فصل موقوف به موافقت هیأت عالی برنامه و تصویب کمیسیون‌های برنامه مجلسین خواهد بود.

ماده ۴ - تقسیم سنواتی اعتبار موضوع ماده یک بر اساس فصول و بندهای برنامه به قرار زیر تعیین می‌شود:

نیمه دوم سال ۱۳۴۱: ۷,۳۰ میلیارد ریال

نیمه دوم سال ۱۳۴۲: ۱۸,۸۵ میلیارد ریال

نیمه دوم سال ۱۳۴۳: ۳۰,۶۰ میلیارد ریال

نیمه دوم سال ۱۳۴۴: ۴۰,۲۵ میلیارد ریال

نیمه دوم سال ۱۳۴۵: ۶۰,۰۰ میلیارد ریال

نیمه دوم سال ۱۳۴۶: ۷۳,۰۰ میلیارد ریال

سازمان برنامه می‌تواند با موافقت هیأت عالی برنامه و تصویب کمیسیون‌های برنامه مجلسین تغییراتی را که در تقسیم سنواتی فوق ضروری بداند بدهد بدون این که در کل مبلغ اعتبار تقلیلی حاصل شود.

فصل دوم - درآمد برنامه

ماده ۵ - سهمی از درآمد نفت که در هر سال (یا قسمتی از سال) طی دوره برنامه عاید دولت می‌شود به محض وصول طبق جدول زیر در حساب مخصوصی به نام (حساب درآمد برنامه) در بانک مرکزی سپرده خواهد شد.

نیمه دوم سال ۱۳۴۱ ۵۵ درصد درآمد نفت

با رعایت قانون بودجه سال (۱۳۴۱)

نیمه دوم سال ۱۳۴۲: ۶۰ درصد درآمد نفت

نیمه دوم سال ۱۳۴۳: ۶۵ درصد درآمد نفت

نیمه دوم سال ۱۳۴۴: ۷۰ درصد درآمد نفت

نیمه دوم سال ۱۳۴۵: ۷۵ درصد درآمد نفت

نیمه دوم سال ۱۳۴۶: ۸۰ درصد درآمد نفت

در موقع پرداخت اقساط فوق وجوه مربوط به هزینه طرح‌های عمرانی مستمر دولت که ضمن برنامه سوم منظور شده است و هزینه نگهداری و اداره تأسیساتی که در اثر اجرای برنامه به وجود آمده است بر اساس اعتبارات عمرانی مصوب و به ترتیبی که بین وزارت دارایی و سازمان برنامه توافق خواهد شد از اقساط مزبور کسر خواهد گردید.

تبصره ۱ - درآمد نفت مذکور در این ماده عبارت است از جمع وجوهی که به موجب قرارداد نفت مصوب ششم آبان ماه ۱۳۳۳ (اعم از مالیات بردرآمد و پرداخت مشخص) عاید دولت ایران می‌شود (اقساط بدهی دولت به شرکت سابق نفت ایران و انگلیس "موضوع ماده یک قسمت دوم قرارداد مزبور" که در موقع خود پرداخت گردیده از این رقم موضوع می‌گردد) و همچنین هر درآمد دیگری که دولت ایران از منابع نفت طبق قراردادهای موجود یا قراردادهایی که بعداً منعقد خواهد نمود به دست می‌آورد.

تبصره ۲ - علاوه بر درآمدهای مذکور در این ماده درآمدهای متفرقه سازمان برنامه که ناشی از اجرای طرح‌های تولیدی و عمرانی می‌باشد و همچنین دریافتیهای بابت وامهای پرداختی سازمان برنامه نیز به حساب درآمد منظور خواهد شد.

ماده ۶ - دولت مجاز است به منظور جبران کمبود درآمد مذکور در ماده ۵ نسبت به اعتبارات برنامه سوم حداکثر تا میزان مندرج در تبصره یک ماده واحد مصوب ۱۸ خرداد ماه ۱۳۴۵ در مدت پنج سال و نیم اجرای برنامه از اعتبارات خارجی استفاده نماید. وجوه حاصل از وامهای فوق در "حساب درآمد برنامه" متمرکز خواهد گردید. اصل و بهره وامهای مذکور در دوره برنامه سوم از محل درآمد برنامه و پس از آن از محل درآمد عمومی کشور قابل پرداخت خواهد بود.

ماده ۷ - برداشت وجه از "حساب درآمد برنامه" منحصراً در اختیار سازمان برنامه خواهد بود و وجوه برداشتی در موارد زیر به مصرف خواهد رسید:

الف - پرداخت هزینه عملیات عمرانی و هزینه‌های اداری سازمان برنامه.

ب - پرداخت اقساط اصل و بهره وامهایی که برای اجرای برنامه دوم تحصیل شده است و وامهایی که دولت طبق ماده ۶ این قانون تحصیل خواهند نمود.

ج - پرداختهایی که سازمان برنامه به موجب ماده ۳۲ این قانون به عمل خواهد آورد.

فصل سوم - سازمان برنامه

ماده ۸ - سازمان برنامه دارای شخصیت حقوقی و استقلال مالی است و وظایف آن عبارت است از:

اول - بررسی و تصویب طرح‌های مربوط به فصول و بندهای برنامه و محول کردن اجرای آنها به دستگاه‌های اجرایی و نظارت در اجرای صحیح طرح‌ها طبق فصل ششم این قانون.

دوم - پرداخت هزینه اجرای طرح‌های مصوب و نگاهداری حسابها و ممیزی اسناد.

سوم - تنظیم گزارش‌های اجرای برنامه و حساب عملیات و تسلیم آن به مقامات مربوط طبق مواد بیست و پنج و بیست و هشت این قانون. چهارم - تمرکز امور کمک‌های خارجی بلاعوض (اعم از مالی و جنسی و فنی) و وام‌های خارجی و هماهنگ ساختن آن با برنامه و نمایندگی دولت در مذاکرات مربوط به وامها.

پنجم - بررسی و تهیه پیشنهاد به دولت در مورد وضع قوانین درباره هر نوع اقدام که برای حسن اجرای برنامه لازم شناخته شود. ششم - تسویه حساب برنامه هفت‌ساله دوم و پرداخت دیون و وصول مطالبات آن طبق ماده سی و دو این قانون.

هفتم - تهیه برنامه عمرانی چهارم و تسلیم آن به مقامات مربوط حداقل ۶ ماه قبل از پایان برنامه سوم.

هشتم - تهیه گزارش اقتصادی سالانه با همکاری وزارت دارایی و وزارت اقتصاد و بانک مرکزی ایران و همچنین تخصیص اعتبارات عمرانی برای هر سال برنامه.

نهم - تشکیل دفتر بودجه به منظور تهیه و تنظیم و تمرکز بودجه عادی و عمرانی کل کشور با توجه به قانون طرز تهیه و تنظیم بودجه کل کشور مصوب تیر ماه ۱۳۴۵.

ماده ۹ - مسئولیت امور سازمان برنامه با نخست‌وزیر است. سازمان برنامه تحت نظر یک مدیر عامل اداره می‌شود که در مقابل نخست‌وزیر مسئول می‌باشد. مدیر عامل سازمان برنامه بنا به پیشنهاد نخست‌وزیر و به موجب فرمان همایونی برای تمام مدت برنامه منصوب می‌شود. مدیر عامل سازمان برنامه موظفاً انجام خدمت نموده و جز انجام این وظیفه حق ندارد هیچ نوع شغل آزاد یا سمت دولتی دیگر داشته باشد. حقوق و مزایای مدیر عامل از طرف هیأت دولت تعیین می‌شود. اختیارات مدیر عامل سازمان برنامه به قرار زیر است:

۱. اداره امور سازمان برنامه بر اساس وظائفی که این قانون به سازمان مزبور محول نموده است.

۲. تعیین تشکیلات سازمان برنامه و اداره امور استخدامی طبق آیین‌نامه استخدامی سازمان برنامه.

۳. امضاء اسناد و اوراق بهادار و نامه‌ها و عقد قراردادهای مربوط به برنامه.

۴. تهیه آیین‌نامه‌های مذکور در این قانون و تسلیم آن برای تصویب به مقامات صلاحیتدار.

نمایندگی سازمان برنامه در مقابل وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی و کمیسیون‌های برنامه و سایر کمیسیون‌های مجلسین و افراد و مؤسسات خصوصی داخلی و خارجی و محاکم با حق توکیل غیر. مدیر عامل می‌تواند با مسئولیت خود هر قسمت از اختیارات خود را که لازم بداند کتباً به هر یک از کارمندان سازمان برنامه تفویض نماید.

فصل چهارم - هیأت عالی برنامه

ماده ۱۰ - از نظر هماهنگ کردن فعالیت‌های اقتصادی دستگاه‌های مختلف دولت و نیز به منظور تأمین حسن اجرای برنامه هیأتی به نام (هیأت عالی برنامه) تحت ریاست نخست‌وزیر و عضویت ۶ نفر اشخاص زیر تشکیل می‌شود: وزیر دارایی - وزیر اقتصاد - رییس کل بانک مرکزی ایران. سه نفر شخصیت مطلع که برای تمام مدت برنامه به پیشنهاد مدیر عامل سازمان برنامه به تصویب هیأت وزیران انتخاب می‌شود و حق حضور آنان در صورتی که از صندوق دولت حقوقی دریافت نمی‌دارند با تصویب هیأت دولت تعیین خواهد شد. جلسات هیأت عالی برنامه با حضور لااقل ۵ نفر رسمیت خواهد یافت و نسبت به موضوعات مطروحه رأی لااقل ۴ نفر معتبر خواهد بود. جلسات مزبور با دعوت مدیر عامل سازمان برنامه حداقل ماهی یک بار با حضور او تشکیل می‌شود و در غیاب مدیر عامل معاونی که از طرف او تعیین شده است حضور خواهد یافت.

ماده ۱۱ - وظایف هیأت عالی برنامه به قرار زیر است:

۱. توصیه نسبت به اتخاذ سیاست‌های اقتصادی و مالی و اداری و اجتماعی دولت و مقررات مربوطه با توجه به گزارش اقتصادی سالانه مذکور در بند ۸ ماده هشتم.
۲. بررسی و اتخاذ تصمیم نسبت به مشی اجرای برنامه و نوع حدود عملیات سالانه.
۳. بررسی و اتخاذ تصمیم نسبت به مسائلی که وزارتخانه‌ها ضمن اجرای برنامه با آن مواجه می‌شوند.
۴. تصویب اعتبارات عمرانی هر سال.
۵. اظهار نظر نسبت به پیشنهادات سازمان برنامه در مورد تغییر اعتبار برنامه.

فصل پنجم - هیأت عامل برنامه

ماده ۱۲ - "هیأت عامل برنامه" مرکب است از مدیر عامل سازمان برنامه با سمت ریاست هیأت و چهار نفر عضو که از اشخاص با تجربه و بصیر در رشته‌های مختلف مربوط به برنامه برای تمام مدت برنامه بنا به پیشنهاد مدیر عامل و تصویب هیأت وزیران منصوب می‌شوند. در صورت احراز عدم صلاحیت یا فوت یا استعفای هر یک از اعضای هیأت عامل جانشین او به همان ترتیب برای بقیه مدت منصوب خواهد شد. چهار نفر عضو هیأت عامل موظفاً انجام خدمت نموده و جز انجام این وظیفه حق ندارند هیچ نوع شغل یا سمت دولتی یا غیر دولتی دیگر داشته باشند (به استثنای مؤسسات خیریه آنهم غیر موظف) و

از نظر تشکیلاتی و امور استخدامی "به جز نحوه عزل و نصب" تابع سازمان برنامه و آیین‌نامه استخدامی آن خواهند بود. حقوق و مزایای هیأت عامل توسط هیأت وزیران تعیین خواهد شد.

ماده ۱۳ - وظایف هیأت عامل برنامه به قرار زیر است:

۱. تصویب طرح‌های اجرایی و روش اجرای آنها در حدود مصوبات هیأت عالی برنامه.
۲. تصویب قراردادهای - هیأت می‌تواند برای فعالیت‌های مشابه در رشته‌های مختلف طرح قراردادهای نمونه تصویب نماید.
۳. تصویب پیشنهادهای ترک مناصب و مزایده.
۴. تصویب پیشنهادهای ارجاع به داور و تعیین داور و تفویض اختیار صلح و تصویب پیشنهادهای مربوط به صلح و اصلاح دعاوی. تبصره - در مورد تغییر یا رد موضوعهای پیشنهادی هیأت عامل موظف است پس از استماع توضیحات نماینده دستگاه مربوط تصمیم مقتضی اتخاذ نماید.

ماده ۱۴ - جلسات هیأت عامل با حضور لااقل سه نفر که یکی از آنها مدیر عامل یا معاون او خواهد بود رسمیت خواهد یافت و نسبت به موضوعات مطروحه لااقل رأی سه نفر معتبر خواهد بود.

فصل ششم - تهیه و اجرای طرح‌های عمرانی و نظارت بر آنها

ماده ۱۵ - سازمان برنامه قبل از خاتمه هر سال ارقام اعتبارات عمرانی سال بعد را با توجه به ماده ۴ با همکاری دستگاه‌های اجرایی تهیه و پس از تصویب هیأت عالی برنامه به مرحله اجرا خواهد گذارد .

ماده ۱۶ - سازمان برنامه اجرای طرح‌های عمرانی را پس از رسیدگی و تصویب به عهده وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های دولتی مسئول و مؤسسات عمومی و عام‌المنفعه محول خواهد نمود و مساعدت‌های لازم را به منظور تجهیز و آماده نمودن این دستگاه‌ها به عمل خواهد آورد. برای اجرای طرح‌هایی که جزو فعالیت هیچیک از وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های دولتی موجود نباشد و اداره کردن تأسیساتی که در اثر اجرای آن به وجود می‌آید دستگاه‌های مناسبی با تصویب هیأت دولت تحت نظر یکی از وزارتخانه‌ها یا سازمان برنامه ایجاد خواهد گردید .

تبصره - سازمان برنامه می‌تواند اجرای طرح‌هایی را که در دوره برنامه دوم مستقیماً به عهده داشته است تا خاتمه عملیات این طرح‌ها به همان نحو ادامه دهد.

ماده ۱۷ - برنامه‌های عمرانی استانها و فرمانداریهای کل را سازمان برنامه با توجه به نظر استانداران و فرمانداران کل تهیه می‌نماید و هر سال طرح‌هایی از قبیل راه‌های فرعی و آموزشگاه‌ها و درمانگاه‌ها و امور اجتماعی شهرها و روستاها و آبیاری و کشاورزی را که اجرای آنها در محل بدون احتیاج به مراجعه به مرکز امکان‌پذیر باشد پس از تصویب به استانداران و فرمانداران کل ابلاغ خواهد نمود تا طبق مقررات سازمان برنامه اجرا نمایند. برای آن که استانداران و فرمانداران کل بهتر بتوانند احتیاجات عمرانی منطقه خود را پیش‌بینی نموده و در اجرای آنها مجهز شوند سازمان برنامه کارمندان فنی در اختیار آنها خواهد گذاشت که زیر نظر آنها انجام وظیفه نمایند. ماده ۱۸ - در مورد فعالیت‌های عمرانی شهرداریها و مؤسسات وابسته به آنها و مؤسسات عمومی و عام‌المنفعه‌ای که طبق قوانین کشور تشکیل شده‌است سازمان برنامه با رعایت اولویت شهرهایی که از جهت اقلیمی و جغرافیایی و درآمد و استفاده از کمک‌های عمومی دولت در وضع نامساعدی قرار دارند و همچنین با در نظر گرفتن جدول اولویت طرح‌های مربوط به تأمین آب مشروب و برق و طرح‌های حفاظتی و بهداشتی و تهیه مسکن و تلفن با اعطای وام و کمک‌های رایگان فنی و غیر فنی مبادرت خواهد نمود. طرز اجرای این ماده و همچنین وام و کمک بلاعوض و بهره و مدت وام طبق آیین‌نامه‌ای خواهد بود که از طرف سازمان برنامه تهیه و به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید. تبصره - قراردادهایی که سازمان برنامه طبق مقررات قانون برنامه هفت ساله دوم برای اجرای بعضی طرح‌ها با شهرداریها منعقد نموده تا خاتمه عملیات این طرح‌ها به قوت خود باقی خواهد بود و سازمان برنامه می‌تواند به منظور کمک به شهرداریها اقساط معوقه بدهی و مانده سهمیه آنها را از هزینه اجرای طرح‌ها که طبق قراردادهای منعقد شده باید تا آخر شهریور ماه ۱۳۴۱ به حساب سازمان برنامه پرداخت گردد در مدت اجرای بقیه عملیات طرح‌ها تقسیم و دریافت دارد.

ماده ۱۹ - برای تشویق و به کار انداختن سرمایه‌گذاری خصوصی در فعالیت‌های عمرانی و تولیدی که در جهت هدفهای برنامه سوم باشد سازمان برنامه می‌تواند مستقیماً یا از طریق مؤسسات اعتباری وجوه لازم را به صورت وام در اختیار افراد و مؤسسات خصوصی بگذارد و یا در سرمایه‌گذاری با این مؤسسات مشارکت نماید همچنین سازمان برنامه می‌تواند کمک‌های فنی لازم را برای تهیه طرح‌های عمرانی و تولیدی خصوصی که منطبق با برنامه سوم باشد به عمل آورد.

ماده ۲۰ - هر یک از وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های اجرایی باید به منظور تهیه طرح‌های عمرانی دفتری برای طرح‌ریزی ایجاد نماید. سازمان برنامه‌می‌تواند تهیه طرح‌های عمرانی را مستقیماً عهده‌دار گردد و یا به وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های دولتی و مؤسسات عمومی و عام‌المنفعه محول و در صورت ضرورت در تهیه طرح‌ها به آنها کمک نماید.

ماده ۲۱ - دستگاه‌های اجرایی مکلفند در پیشرفت طرح‌های عمرانی عملیات مستمر و غیر مستمر مراقبت دائم به عمل آورند و منظم‌اً گزارش‌هایی به سازمان برنامه بدهند سازمان برنامه از جهت رعایت دستورالعملها و مقررات برنامه و پیشرفت طرح‌ها طبق برنامه کار پیش‌بینی شده و تطبیق عملیات با مشخصات تعیین شده و عدم تجاوز از اعتبارات مصوب طرح نظارت خواهد نمود. نظارت در اجرای طرح‌هایی که توسط اشخاص و مؤسسات خصوصی انجام می‌شود و سازمان برنامه طبق ماده ۱۹ از راه مؤسسات اعتباری به آنها وام می‌دهد به نمایندگی از طرف سازمان برنامه توسط مؤسسات اعتباری مزبور به عمل خواهد آمد و سازمان برنامه در موارد لازم مستقیماً نظارت خواهد نمود. ماده ۲۲ - برای انجام مطالعات فنی و تهیه برآوردها و نقشه‌ها و نظارت فنی در اجرای طرح‌ها در مواردی که ضرورت ایجاب می‌کند سازمان برنامه و دستگاه‌های اجرایی می‌توانند با مهندسين مشاور و ديگر کارشناسان (اعم از افراد یا مؤسسات ایرانی و خارجی) قرارداد منعقد نماید. تشخیص صلاحیت مهندسين مشاور یا کارشناسان باید با موافقت قبلی هیأت عالی برنامه به عمل آید.

ماده ۲۳ - سازمان برنامه و دستگاه‌های اجرایی در مورد اجرای طرح‌های عملیات عمرانی غیر مستمر تابع آیین‌نامه‌های حسابداری و معاملاتی خواهند بود که بنا به پیشنهاد سازمان برنامه به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید و در مورد طرح‌های عملیات عمرانی مستمر از نظر تبعیت از آیین‌نامه‌های حسابداری و معاملاتی سازمان برنامه و یا مقررات جاری وزارت دارایی نحوه عمل طبق توافق بین سازمان برنامه و وزارت دارایی خواهد بود.

تبصره - سازمان برنامه می‌تواند در مورد طرح‌هایی که به تشخیص سازمان ماهیت و طرز اجرای آن ایجاب می‌کند تبعیت از آیین‌نامه‌ها و مقررات خاص دستگاه‌های اجرایی را تصویب نماید.

ماده ۲۴ - سازمان برنامه هر سه ماه گزارشی از پیشرفت عملیات برنامه را تسلیم نخست‌وزیر خواهد نمود. سازمان برنامه منتهی تا سه ماه پس از پایان هر سال گزارش جامعی از فعالیت‌های عمرانی که از شروع برنامه سوم تا پایان سال مزبور صورت گرفته به انضمام صورت حسابی از درآمدها و پرداخت‌های دوره مزبور برای تقدیم به مجلسین به نخست‌وزیر تسلیم می‌نماید. در این گزارش توجه خاصی نسبت به این موضوع که هدفهای برنامه تاچه حد تحقق یافته است خواهد شد.

ماده ۲۵ - دستگاه‌های اجرایی مکلفند منظم‌اً کلیه ارقام و اطلاعاتی را که برای تهیه گزارش‌های موضوع مواد ۲۴ و ۲۷ این قانون ضروری است به سازمان برنامه تسلیم دارند و کلیه اوراق و اسناد خرج و دفاتر مربوط به اجرای طرح‌ها را در اختیار سازمان مزبور بگذارند و وسائل نظارت و رسیدگی دقیق از هر حیث فراهم سازند. در صورت تخلف دستگاه‌های اجرایی از مقررات این ماده و ماده ۲۱ و تأخیر و مسامحه در انجام کارسازمان برنامه اقدامات لازم را معمول و در صورت اقتضاء از پرداخت وجه برای اجرای بقیه عملیات طرح‌ها به دستگاه‌های مزبور خودداری می‌نماید و این عملیات را به نحوی که مقتضی بداند به اتمام خواهد رسانید و مراتب را به دولت گزارش خواهد داد. در مواردی که پرداخت هزینه‌های عملیات عمرانی توسط وزارت دارایی به عمل می‌آید سازمان برنامه موارد تخلف و نظرات خود را به وزارت دارایی اطلاع خواهد داد تا اقدامات لازم از طرف آن وزارت به عمل آید .

فصل هفتم - هیأت حسابرسی برنامه

ماده ۲۶ - "هیأت حسابرسی برنامه" مرکب خواهد بود از سه نفر حسابرس با تجربه و بصیر که دو نفر از آنان از طرف مجلس شورای ملی از میان فهرست ۶ نفری و یک نفر دیگر از طرف مجلس سنا از میان فهرست سه نفری که دولت پیشنهاد می‌نماید برای مدت یک سال انتخاب می‌شوند و تا انتخاب جانشین خود به این سمت باقی خواهند ماند و در صورت فوت یا استعفا هر یک از اعضای هیأت مزبور جانشین او به ترتیب مقرر در فوق از طرف مجلس شورای ملی یا مجلس سنا انتخاب خواهد شد. حقوق و مزایای اعضای هیأت حسابرسی برنامه از طرف هیأت وزیران تعیین و از محل بودجه اداری سازمان برنامه پرداخت خواهد شد.

اعضای هیأت حسابرسی موظفاً انجام خدمت نموده و جز انجام این وظیفه حق ندارند هیچ نوع شغل یا سمت دولتی و یا غیر دولتی دیگر داشته باشند.

ماده ۲۷ - سازمان برنامه حساب‌های نهایی عملیات مالی هر سال خود را شامل اقلام کلیه درآمدها و اعتبارات مصوب و کلیه هزینه‌ها به تدریج که اسناد مربوط ممیزی می‌شود به منظور حسابرسی تسلیم هیأت حسابرسی برنامه می‌نماید و آن قسمت از اسناد هزینه را که هیأت مزبور بخواهد ارسال می‌دارد. تسلیم صورت حسابها و اسناد و مدارک فوق باید به نحوی باشد که تمام آنچه مربوط به هر سال است حداکثر تا آخر آبان ماه سال بعد به هیأت حسابرسی برنامه تسلیم گردد هیأت مزبور مکلف است محاسبات سال قبل را از جهت تطبیق هزینه‌ها با اعتبارات و طرح‌های مصوب و مقررات مربوط رسیدگی نموده چنانچه ایراد و اشکالی دید نظر خود را به مدیر عامل سازمان برنامه بدهد. در صورتی که بین مدیر عامل سازمان برنامه و هیأت حسابرسی اختلاف نظری باقی بماند مرجع رسیدگی به آن نخست‌وزیر می‌باشد. حساب‌های نهایی هر سال که به ترتیب فوق رسیدگی می‌شود حداکثر تا ۱۵ اسفند ماه سال بعد به وزارت دارایی ارسال تا ضمن لایحه تفریغ بودجه تقدیم مجلس شورای ملی می‌گردد هیأت حسابرسی موظف است یک‌نسخه از گزارش و نظرات خود را به کمیسیون‌های برنامه مجلسین تقدیم دارد.

ماده ۲۸ - به منظور اینکه هیأت حسابرسی برنامه بتواند به نحو احسن انجام وظیفه نماید سازمان برنامه باید کارکنان و وسائل و تسهیلات لازم را در حدود بودجه سالانه مصوب در اختیار هیأت مزبور بگذارد. هزینه حسابرسی برنامه و تعداد کارکنان مورد نیاز ضمن بودجه اداری هر سال سازمان برنامه به طور مشخص تعیین می‌شود و اعتبار مربوط طبق مقررات و آیین‌نامه‌های سازمان برنامه به مصرف می‌رسد.

فصل هشتم - مقررات مختلف

ماده ۲۹ - هرگاه برای اجرای طرح‌ها احتیاج به خرید اراضی (اعم از دائر و بایر) و ابنیه و تأسیسات متعلق به افراد یا مؤسسات خصوصی پیدا شود به طریق زیر عمل خواهد شد.

۱. هرگاه نسبت به بهای اراضی و ابنیه و تأسیسات بین مقامات اجراکننده طرح و مالک توافق حاصل نشود بها به وسیله هیأتی مرکب از وزیر کشور، دادستان کل، مدیر کل ثبت یا نمایندگان آنها با توجه به نظر کارشناسان فنی تعیین خواهد شد و رأی هیأت قطعی است.
۲. ملاک تعیین قیمت عبارت است از بهای عادلانه اراضی و ابنیه و تأسیسات مشابه واقع در حوزه عملیات در سال قبل از تاریخ تصویب طرح.
۳. پرداخت قیمت اراضی و ابنیه و تأسیسات به مالک آن بر اساس قیمت عادلانه فوق به اضافه پنج درصد آن خواهد بود. اگر مالک در محل ساکن باشد علاوه بر پنج درصد فوق ده درصد به قیمت عادلانه افزوده خواهد شد و هرگاه ممر اعاشه او منحصر به درآمد همان ملک متصرفی باشد پانزده درصد دیگر از این بابت به او پرداخت خواهد گردید.

۴. در مورد املاک مزروعی علاوه بر آنچه طبق بندهای ۲ و ۳ فوق به مالک پرداخت می‌شود معادل پانزده درصد قیمت عادلانه مذکور در بند ۲ فوق‌بین زارعین و خوش‌نشینان و بزرگرانی که محل را ترک می‌نمایند به نسبت تعداد عائله تحت تکفل آنها به وسیله فرماندار محل تقسیم خواهد شد.

۵. در صورتی که طبق نظر اداره کشاورزی محل زارعین حقوقی در آن ملک داشته باشند حقوق زارعین ذینفع از قیمت ملک کسر و به‌ذوی‌الحقوق پرداخت و بقیه به مالک پرداخت خواهد شد.

۶. تصرف اراضی و ابنیه و تأسیسات بعد از پرداخت تمام قیمت معین شده به مالک یا تودیع آن در صندوق ثبت محل مجاز و نسبت به املاک موقوفه‌ای که فروش آنها مجاز نیست به طریق اجاره طویل‌المدت یا تبدیل به احسن استفاده خواهد شد.

۷. در صورتی که مالک به انتقال ملک و تحویل آن رضایت ندهد پس از تودیع قیمت ملک در صندوق ثبت دادستان محل از طرف او سند انتقال ملک مورد نظر را امضاء و ظرف یک ماه به تخلیه قطعی ملک مذکور اقدام می‌نماید.

۸. اراضی واقع در خارج از محدوده شهرها که در مسیر راه‌های اصلی یا فرعی و یا خطوط مواصلاتی و برق و مجاری آب و لوله‌های گاز و نفت قرار می‌گیرد با رعایت حریم مورد لزوم که طبق تصویب‌نامه هیأت وزیران معین خواهد شد از طرف دولت مورد استفاده واقع می‌شود و از بابت این حق ارتفاق وجهی پرداخت نخواهد شد و در صورتی که مستحقات و اعیانی وجود داشته باشد که بر اثر احداث تأسیسات فوق‌الذکر از بین برود و یا خساراتی به آنها وارد شود مؤسسات دولتی مربوط باید قیمت اعیانی از بین رفته را طبق مقررات این قانون بپردازند و یا خسارات وارده را به کلیه‌ذوی‌الحقوق جبران کنند .

ماده ۳۰ - اضافه ارزشی که در نتیجه اجرای عملیات عمرانی توسط مقامات اجراکننده طرح اعم از وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی و وابسته به‌دولت و همچنین شهرداریها در املاک خصوصی واقع در حوزه آن عملیات و بدون سعی و عمل مالک حاصل می‌گردد مشمول مقررات زیر خواهد بود. اضافه ارزش عبارت است از تفاوت بین قیمت ملک اعم از دائر و یا بایر در سال قبل از تاریخ تصویب طرح و قیمت آن در تاریخ شروع بهره‌برداری از تأسیسات ایجاد شده.

۱. هرگاه تفاوت حاصله بیست درصد یا کمتر از آن باشد مالک از پرداخت حق اضافه ارزش معاف است و از مازاد بیست درصد نصف آن متعلق به دولت یا شهرداری محل خواهد بود.

۲. اعیانی و اراضی زراعتی که در آغاز برنامه عمرانی سوم سابقه زراعت داشته تا وقتی که زراعت می‌شود و باغات تا وقتی که مالک استفاده‌محمول از آن می‌نماید از پرداخت اضافه ارزش معاف است و در صورتی که مالک اراضی زراعتی و باغات از آبی که در اثر عملیات عمرانی به دست‌آمده به مقدار بیشتری استفاده نماید حقا به مناسبت خواهد پرداخت. برای تعیین حدود اراضی که مشمول پرداخت حق اضافه ارزش می‌شود و تشخیص اضافه ارزش و میزان آن کمیسیون مرکب از نماینده دادگستری محل و رییس ثبت و رییس کشاورزی یا نمایندگان آنها با حضور مالک یا نماینده او و در صورت عدم حضور مالک یک نفر معتمد محل و نماینده مقامی که عملیات عمرانی را انجام داده است تشکیل خواهد شد و نظر این کمیسیون قاطع خواهد بود. مالک می‌تواند اضافه ارزش تعیین شده را در مدت پنج سال به اقساط مساوی سالانه پرداخت کند یا مقداری از اراضی خود را که قیمت آن معادل اضافه ارزش است تحویل دهد. هرگاه مالک از پرداخت تمام یا بعضی اقساط و یا تحویل اراضی امتناع کند دادستان شهرستان محل به تشخیص کمیسیون فوق از طرف او سند انتقال آن مقدار از اراضی را که قیمت آن معادل حق دولت یا شهرداری محل از اضافه ارزش باشد برای واگذاری به دولت یا شهرداری امضاء خواهد کرد.

۳. انجام عملیات لوله‌کشی آب آشامیدنی - برق - مؤسسات فرهنگی و بهداشتی و امثال آن موجب مطالبه اضافه ارزش از املاک واقع در حوزه آن عملیات نخواهد بود.

۴. موقوفات از پرداخت حق اضافه ارزش معاف است .

ماده ۳۱ - دستگاه‌های تابعه دولت و بنگاه‌ها و شرکت‌های دولتی مجاز نیستند بدون موافقت قبلی وزارت دارایی و سازمان برنامه برای گرفتن وام یا اعتبار از مؤسسات خارجی اقدام کنند و یا برای گرفتن کمک فنی خارجی تعهداتی بنمایند.

ماده ۳۲ - سازمان برنامه مسئول تصفیه حساب برنامه هفتساله دوم و وصول مطالبات و پرداخت دیون آن می‌باشد. کلیه هزینه‌ها و تعهدات ودیونی که برای اجرای طرح‌های برنامه هفتساله دوم به شرح زیر ایجاد شده است از محل اعتبارات منظور در این قانون پرداخت خواهد شد:
الف - هزینه‌های اجرایی عملیات طرح‌هایی که در آخر شهریور ماه ۱۳۴۱ در حال اجرا بوده است.

ب - تعهدات و دیون مربوط به طرح‌هایی که در آخر شهریور ماه ۱۳۴۱ در دست اجراء بوده است.

ج - تعهدات و دیون مربوط به طرح‌های خاتمه یافته تا آخر شهریور ماه ۱۳۴۱ سایر دیون سازمان برنامه مانند دیون مربوط به هزینه‌های اداری و یا آنچه پس از رسیدگی به حساب‌های برنامه دوم تعیین شده و می‌شود و مربوط به طرح خاص نیست و یا دیونی که در اثر حکم مراجع قانونی ایجاد شده و می‌شود از محل درآمد برنامه پرداخت خواهد شد بدون این که اعتبارات عمرانی منظور در این قانون را تقلیل دهد.
ماده ۳۳ - تأسیساتی که طبق قانون برنامه هفت ساله دوم به وجود آمده و در موقع تصویب این قانون در اختیار سازمان برنامه می‌باشد با اعتبارات مربوط به وزارتخانه‌ها و بنگاه‌ها و شرکتها و سایر دستگاه‌های دولتی مسئول منتقل می‌شود .

تأسیسات مزبور باید در وضعی تحویل شود که از هر جهت برای بهره‌برداری آماده باشد.

دستگاه‌های دولتی موظفند به محض اعلام سازمان برنامه نسبت به تحویل گرفتن تأسیسات اقدام نمایند.

ماده ۳۴ - دولت می‌تواند تأسیسات انتفاعی و تولیدی موجود متعلق به خود و همچنین تأسیساتی را که در اثر اجرای برنامه به وجود می‌آید اعم از تمام شده و یا در هر مرحله احداث کلاً یا قسمتی از سهام آن را بنا به پیشنهاد دستگاه ایجادکننده یا اداره‌کننده این تأسیسات به ترتیبی که در هر مورد مقرر خواهد داشت به فروش برساند.

ماده ۳۵ - اختیارات صاحبان سهام متعلق به سازمان برنامه در شرکت‌های تابعه آن سازمان با مدیر عامل سازمان برنامه می‌باشد که طبق سیاست کلی که از طرف هیأت عالی برنامه تعیین می‌شود اقدام نماید .

ماده ۳۶ - سازمان برنامه می‌تواند به ترتیبی که به موافقت بانک مرکزی خواهد رسید عملیات بانکی مربوط به خود و یا مؤسسات تابعه را به وسیله بانک اعتبارات صنعتی انجام دهد و تمام یا قسمتی از وجوه مربوط را در بانک مزبور نگاهداری نماید .

ماده ۳۷ - آیین‌نامه‌های اجرایی این قانون که به تصویب هیأت وزیران رسیده است تا پایان برنامه سوم قابل اجرا می‌باشد و تغییر آن با تصویب کمیسیون‌های برنامه مجلسین خواهد بود.

اعتبارات عمرانی برنامه سوم کشور (مهر ۴۱ تا پایان سال ۱۳۴۶) (بر اساس ۲۳۰ میلیارد ریال)

پیش‌بینی منابع مالی و اعتبارات برنامه عمرانی سوم کشور (از اول مهر ۱۳۴۱ تا پایان سال ۱۳۴۶)

پیش‌بینی منابع مالی (مبالغ به میلیارد ریال)

۱۴۵.۱	سهام سازمان برنامه از درآمد نفت:
۸.۶	پذیره نفت:
	وامهای داخلی:
۱۲.۵	الف - اسناد خزانه:
۱۰	ب - وام بانک مرکزی برای پالایشگاه و لوله دوم نفت:
۵.۲	ج - وام بانک مرکزی برای سایر طرح‌های مشخص عمرانی:
۴.۲	متفرقه و انتقالی از برنامه دوم:
۳.۵	استفاده از اعتبارات کوتاه مدت:
۶۰.۹	وامهای خارجی:
۲۵۰	اعتبارات برنامه سوم:
۲۳۰	اعتبارات عمرانی:
۲۰	هزینه‌های اداری و بازپرداخت وامها:
۲۵۰	جمع:

قانون بالا مشتمل بر ۳۷ ماده و ۷ تبصره و جداول ضمیمه که لایحه آن به موجب ماده واحده مصوبه بیستم آذر ماه ۱۳۴۲ تقدیم و در تاریخ روز چهارشنبه بیست و هفتم اردیبهشت ماه ۱۳۴۶ به تصویب مجلس سنا رسیده بود در جلسه روز یکشنبه بیست و یکم خرداد ماه یک هزار و سیصد و چهل و شش شمسی مورد تصویب مجلس شورای ملی قرار گرفت.

نایب رییس مجلس شورای ملی - دکتر حسین خطیبی

تحلیل برنامه عمرانی سوم (۱۳۴۷ تا ۱۳۴۱)

برنامه سوم عمرانی به صورت یک برنامه جامع توسعه اقتصادی و اجتماعی تدوین شد و در خصوص آن کوشش شد که اولاً هدف بخش‌های مختلف تولیدی و زیربنایی در قالب هدف کلی رشد اقتصادی تنظیم شود و ثانیاً کلیه سرمایه‌گذاری‌های دولتی به‌طور کلی با هم تلفیق و هماهنگ شوند. ثالثاً ارتباطی بین سرمایه‌گذاری دولتی و سیاست‌های پولی و بازرگانی و مالی از یک طرف و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی از طرف دیگر برقرار شود (۱).

در برنامه سوم تمام منابع از یک طرف و اهداف برنامه از سوی دیگر بر اساس یک سلسله اولویت‌ها در برابر هم قرار گرفتند. برنامه سوم برنامه‌ای بود که طی آن تراز منابع و احتیاجات برقرار بود؛ طرح‌های اصلی در هر یک از بخش‌ها مشخص شده بود؛ کارهای اجرایی به دستگاه‌های اجرایی و به‌طور عمده وزارتخانه‌ها واگذار شده بود. تفاوت دیگر این برنامه با دو برنامه قبل آن بود که مدت برنامه از ۷ سال در دو برنامه پیشین به ۵ سال (در واقع ۵/۵ سال) تقلیل یافت. درباره کاهش دوره نیز چنین استدلال شد که به تناسب اهداف مورد نظر در برنامه، انجام پیش‌بینی برای دوره هفت ساله دشوارتر از دوره پنج‌ساله است. پس دوره برنامه به ۵ سال تقلیل یافت و اهداف اصلی آن به صورت زیر تبیین شد:

• تامین رشد درآمد ملی به میزان لااقل ۶ درصد در سال؛

• ایجاد اشتغال به میزان متناسب؛

• تامین توزیع عادلانه تر درآمد مخصوصا در بخش کشاورزی از طریق اصلاحات ارضی.

متناسب با هدف اول دستیابی به رشد اقتصادی ۶ درصد در سال و با فرض ضریب سرمایه افزایشی یا نسبت سرمایه به تولید افزایشی معادل ۳ برای تحقق این هدف، سرمایه‌گذاری لازم ۱۸ درصد تولید ناخالص داخلی کشور برآورد شد. اهداف ثانویه برنامه اشتغال، توزیع عادلانه‌تر درآمد و ایجاد امکانات لازم برای به کار گرفتن استعدادهای فردی بود. همچنین برنامه حاوی گزارش‌های مبسوطی درباره بخش‌ها (کشاورزی، صنعت و معدن، آموزش و پرورش و...) بود که به وسیله گروه‌های تخصصی تهیه شده بود. این گزارش‌ها تحلیل وضع موجود، برآورد نیازها، تعیین هدف‌های کمی و راهکارهای نیل به اهداف را در بر داشتند. برنامه علاوه بر فعالیت‌های بخش عمومی شامل فعالیت‌های بخش خصوصی هم بود. در حقیقت، این برنامه برای بخش خصوصی ماهیت ارشادی داشت؛ چرا که در ماده ۱۹ قانون این برنامه پیش‌بینی شده بود که برای تشویق و به‌کار انداختن سرمایه‌گذاری خصوصی در فعالیت‌های عمرانی و تولیدی که در جهت هدف‌های برنامه سوم باشد، سازمان برنامه می‌تواند مستقیماً یا از طریق موسسات اعتباری، وجوه لازم را در اختیار افراد و موسسات خصوصی بگذارد یا در سرمایه‌گذاری با این موسسات مشارکت نماید. همچنین در ماده ۲۰ قانون، سازمان برنامه مخیر شده بود که تهیه طرح‌های عمرانی را مستقیماً عهده‌دار شود و یا به وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های دولتی و موسسات عمومی و عام‌المنفعه واگذار و در صورت ضرورت در تهیه طرح‌ها به آنها کمک کند. طبق ماده ۲۲ برای مطالعات فنی و تهیه برآوردها و نقشه‌ها و نظارت فنی در اجرای طرح‌ها سازمان برنامه و دستگاه‌های اجرایی می‌توانستند با مهندسين مشاور و دیگر کارشناسان قرارداد منعقد کنند. تشخیص صلاحیت مهندسين مشاور با هیات عالی برنامه بود .

برای اجرای این برنامه، اعتباری معادل ۲۳۰ میلیارد ریال تخصیص داده شد که حدود ۹۲ درصد آن هزینه شد. همزمان با آن اصلاحات اجتماعی ایران که هدف آن ساختن جامعه‌ای نوین و رفع موانع نهادی در راه توسعه سریع اقتصادی بود نیز به مرحله اجرا درآمد. گفتنی است که پس از تهیه برنامه، آنچه در عمل بر سیر آن اثر واقعی برجای گذارد، تخصیص منابع صورت گرفته به بخش‌ها و زیربخش‌ها بود که اولویت و حجم عملیات گوناگون را رقم می‌زد. این تخصیص‌ها ماحصل همه مطالعاتی بود که در برنامه انجام گرفته و طی آنها تناسب بخش‌ها و زیربخش‌ها نسبت به یکدیگر سنجیده شده بود (۲) .

جدول ۱: پیش‌بینی منابع مالی برنامه سوم

پیش‌بینی منابع مالی	مبلغ به میلیارد ریال	سهم (درصد)
سهم سازمان برنامه از درآمد نفت	۱۴۵/۱	۱۹
پذیره نفت	۸/۶	۱
وام‌های داخلی	۵۰/۲	۶
متفرقه و انتقالی از برنامه دوم	۴/۲	۱
استفاده از اعتبارات کوتاه مدت	۳/۵	۰/۴
وام‌های خارجی	۶۰/۹	۸
اعتبارات برنامه سوم	۲۵۰	۳۲
اعتبارات عمرانی	۲۳۰	۳۰
هزینه‌های اداری و بازپرداخت وام‌ها	۲۰	۳
کل	۷۷۲/۵	۱۰۰

مأخذ: قانون برنامه سوم عمرانی کشور، مرکز پژوهش‌های مجلس، <http://rc.majlis.ir>

کل اعتبارات مصوب برنامه سوم برای طرح‌های عمرانی ۲۳۰ میلیارد ریال بود که در تجدیدنظر خرداد ۱۳۴۳ به ۲۲۲/۴ میلیارد ریال تقلیل یافت، اما در عمل از این مبلغ مصوب تنها ۲۰۱/۶ میلیارد ریال پرداخت شد.

جدول ۶: اعتبارات مصوب و پرداخت شده برنامه سوم (میلیارد ریال)

شرح	اعتبار مصوب براساس تجدیدنظر خرداد ۴۳		مبلغ پرداختی		درصد مبلغ پرداختی به اعتبار مصوب
	مبلغ	درصد	مبلغ	درصد	
فصل اول- کشاورزی و آبیاری	۴۷/۹	۲۱/۵	۴۷/۶	۲۳/۱	۹۸/۷
فصل دوم- صنایع و معادن	۲۷/۳	۱۲/۳	۱۷/۱	۸/۴	۶۲/۶
فصل سوم- نیرو و سوخت	۳۵/۱	۱۵/۸	۳۲	۱۵/۶	۹۱/۲
فصل چهارم- ارتباطات و مخابرات	۵۷	۲۵/۶	۵۳/۸	۲۶/۳	۹۴/۴
فصل پنجم- فرهنگ	۱۷/۶	۷/۹	۱۷/۳	۸/۵	۹۸/۳
فصل ششم- بهداشت و درمان	۱۳/۳	۶	۱۳/۲	۶/۵	۹۹/۲
فصل هفتم- کار و نیروی انسانی	۲/۹	۱/۳	۲/۸	۱/۴	۹۶/۶
فصل هشتم- عمران	۷/۳	۳/۳	۷/۲	۳/۵	۹۸/۶
فصل نهم- آمار و برنامه ریزی	۱/۶	۰/۷	۱/۵	۰/۷	۹۳/۸
فصل دهم- خانه سازی و ساختمان	۱۲/۴	۵/۶	۱۲/۲	۶	۹۸/۴
پرداختی علی الحساب به وزارت دارایی بابت طرح های مستمر عمرانی	-	-	۰/۲	۰/۱	-

مأخذ: معاونت امور اقتصادی و هماهنگی دفتر اقتصاد کلان، سابقه برنامه ریزی در ایران، سازمان برنامه و بودجه، چاپ اول، ۱۳۷۷، ص ۲۰.

عملکرد برنامه سوم نیل به نرخ رشد ۸/۵ درصد تولید ناخالص ملی بود(۳). در این برنامه یک میلیون مشاغل پیش بینی شده تحقق نیافت، بلکه با افزایش خالص نیروی کار به میزان ۱/۸ میلیون نفر تعداد بیکاران فزونی یافت(۴). در برنامه سوم تصور دولت بر اقتصاد حفظ گردید و با اقداماتی نظیر اصلاحات ارضی، از چارچوب پیش بینی برنامه اولیه سازمان برنامه فراتر رفت. در این برنامه تا حدودی به الگوی توسعه توجه شد. این برنامه متشکل از برنامه سرمایه گذاری بخش عمومی و نیز خصوصی بود. الگوی نظری سرمایه داری کلاسیک در برنامه سوم، تأثیرپذیری برنامه نویسان از آموزه های الگوی توسعه رقیب یعنی مدل ساختارگرا در فرآیند تخصیص منابع قابل تبیین است. در مجموع در برنامه سوم، هدف متعادل اجتماعی نظیر اشتغال و توزیع عادلانه درآمد در زمره اهداف اساسی در برنامه ریزی ایران لحاظ گردید. رشد سالانه بخشهای کشاورزی، صنایع و معادن، آب و برق و نفت از رشد پیش بینی شده بالاتر رفت.

جدول ۷: مقایسه عملکرد برنامه سوم عمرانی با اهداف مطلوب

بخش	رشد سالانه مصوب (درصد)	رشد سالانه واقعی (درصد)
کشاورزی	۲/۸	۳/۸
صنایع و معادن	۱۲/۷	۱۱/۲
ساختمان	۱۱/۴	۱۰/۹
آب و برق	۱۴/۵	۳۳/۸
نفت	۱۳/۶	۱۷/۵
سایر بخش‌ها	۹/۳	۸/۸

مأخذ: تجربه برنامه ریزی در کشور ایران، دفتر مطالعات اقتصادی وزارت بازرگانی، ۱۳۸۷، ص ۲۱.
 در مجموع می‌توان گفت اولین برنامه جامع ایران با وجود بدبینی‌های اولیه نسبت به آن، با موفقیت اجرا شد. توفیق برنامه سوم تنها به دلیل برنامه‌ریزی دقیق فن‌سالاران داخلی و خارجی به دست نیامد. در محیط بین‌المللی، اقتصاد و تجارت جهانی با رونق همراه بود و در سایه آن تقاضا برای نفت افزایش یافت و بدین ترتیب بخش مهمی از منابع مالی و ارز لازم کشور برای اجرای برنامه فراهم شد. با اعمال قدرت سیاسی از سوی رژیم سیاست‌های مالی، پولی و تجاری مسئولانه‌ای اتخاذ گردید(۵).

برنامه عمرانی سوم در یک نگاه

عنوان برنامه	مدت برنامه	اعتبار عمرانی مصوب (میلیارد ریال)	هدف کمی رشد	نوع برنامه از نظر جامعیت	الگوی نظری	استراتژی
برنامه عمرانی سوم (۱۳۴۷ تا ۱۳۴۱)	۵/۵ ساله	۲۳۰	۶ درصد	جامع	رهنمودهای الگوی رشد سرمایه‌داری (هارود - دومار) و نشانه‌هایی از تأثیرپذیری برنامه‌ریزان از الگوی ساختارگرا و همچنین برنامه‌ریزی جامع	جایگزینی واردات با حمایت از صنایع داخلی

(۱) دفتر اطلاعات و گزارش‌ها، پیشرفت‌های ایران در دوران برنامه عمرانی سوم، سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۴۶، ص ۱.
 (۲) توفیق، فیروز، برنامه ریزی در ایران و چشم‌انداز آینده آن، مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی، چاپ اول، ۱۳۸۵، ص ۵۵-۵۸.

(۳) باریر، جولیان. ۱۳۶۳. اقتصاد ایران، مؤسسه سازمان صنایع ملی و سازمان برنامه، تهران: ص ۴۱.

(۴) بارچ، و. ه. ۱۹۶۶، عرضه کار و ایجاد شغل در مناطق شهری ایران، ص ۲۰۲.

(۵) هادی زنوز، بهروز، بررسی نظام برنامه‌ریزی اقتصادی در ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۸۹، ص ۱۴۰.